

Tar Károly

MINDEN KIDERÜL

A szerző *Az ismert katona* című regényének
második könyve
Folytatás előző számunkból

A lány

Lánya Sölvesborgban, ebben a Balti tengere néző patinás kisvárosban lakott. Ötödik éve érkezett Svédországba. Ezalatt az idő alatt a szigorú előírásoknak megfelelően, s mert nem ismerték el sem érettségijét, sem első éves tanulmányait a kolozsvári Politechnikai Intézetben, sikeres svéd érettségi vizsgája után a fogászatot választotta, foghigiénikus főiskolát végzett. Tartózkodási helyéül Sölvesborgot jelölték ki számára. Itt a bevándorlókkal foglalkozó fiatal tisztviselővel találkozott, aki a bátyjára emlékeztette. Az apa feladatának tekintette, hogy hosszú levelekben eligazítsa lányát a házasságra készülődés előtt. A barátság és a szerelem közötti különbséget csak nagyjából sikerült tisztázniuk. Az apa veje tipikusan svéd.

Magas, gyér hajú szőke embert mondhatott vejének, aki a helyi városháza folyosóit falfestményeivel díszítette magánszorgalomból. Sikere nyomán ő is kedvet kapott a tanulásra, a közeli Kristianstadban végzett képzőművészeti főiskolát.

Majdnem három hónapig vendégeskedtek a lány szülei a fiatal házasoknál. A fiatalok reggeltől estig tanultak, mindketten naponta ingáztak. Az apa és anya időmilliomosokként ismerkedtek a várossal, vendégeskedtek az itt megtelepült erdélyi ismerősöknél. Csodálták a kisváros rendjét, tisztaságát. Utcájukban kéthetenként megjelent egy diák kinézésű fiatalember, villanymotoros kerti gépei zsinórját a járda a gránitkockákkal díszített szegélyébe ötvenméterenként illesztett konnektorba csatlakoztatta. A blekingei tájban minden rendezett volt, a fű bársony zöld, a virágok működtek, a felhők frissen, gyorsan jártak a magasságos kék mezőben, a fekete rigók a házak közelében füttyölték hajnali imádságukat, azokat a serkentő dalokat, amelyektől kinyílik az ember szíve, a levegő pedig minden áldott nap frissítő illatokban fürödve táncol a házak közén pompázó parkokban, vagy ha úgy tetszik, a ligetekbe épített házak folyamatosan fürödtek a zöldövezetek buszgató ölében. A lakosok homlokráncatlanok, a szitokszavakat nem ismerik, és azt tartják, ha valaki a másik édesanyját szidja, azt az ördög viszi el, mégpedig mosolyogva, mert munkáját itt mindenki így végzi, kivételt senki sem képezhet.

Otttartózkodásuk második hetében az apa vejével üzenték a bevándorlási hivatalból, hogy ideje volna menedéket kérniük. Az apa egész éjjel fontolgatta feleségével maradjanak-e, vagy ne. Az anya szüeleire gondolva a hazatérést választotta. Az apa őseire gondolt, akik több mint hatszáz esztendeje a valamikori kincses város lakói voltak. Nyoma van ennek. A *Regestrum Hungarorum de civitate Clusvár* című lajstromban találta, amit a város első népszámlálásakor 1453-ban írtak. Reggelre megszületett a döntés. Üzenték a bevándorlók irodájába, hogy nem kívánnak Svédországban maradni.

– Ilyen még nem volt – üzenté vissza a bevándorlási hivatal vezetője és biztató szavakat küldött: Jelentkezhetnek, amikor csak akarnak. A szülők fájó szívvel, de mégis lemondtak arról, hogy a jóléti ország befogadottjai, és őt, eddig csak álmodott bő esztendő múlva pedig megbecsült polgárai legyenek a két évszázada békében fejlődő országnak. Embertelen kisebbségből, emberséges kisebbsége léphettek volna, mégsem teheték. Azok a szálak, amelyek hazájukhoz kötötték, számukra akkor még elszakíthatatlanoknak tűntek.

Kolozsvári ismerőseik közül ketten is hívták a szülőket stockholmi látogatásra. Felkerekedtek és élvezettel utaztak zajtalanul suhanó, számukra feltűnően tiszta vonaton, tátott szájjal bámulták a város nevezetességeit, otthon érezték magukat a németek által épített Óvárosban, elidőztek a sokféle, gránitba vájt, hatalmas földalatti megállókon, elhajóztak városszéli ligetek kastélyait csodálni, Az egyik tóparton váratlanul tizlépésnyire kerültek a csónakázásra induló királyi családhoz. Hej! -el köszöntötték, de akár le is tegezheték volna a királyt, ez nem számít sértésnek. Jártak múzeumokban és a világhíres skanzenben. A lányuk legkedvesebb svéd tanárnője rénszarvassúttal várta őket, amelyhez főtt krumplit kaptak a svédek szokása szerint héjastól.

Munkát is találtak. A tekintélyes Valhallavägen sugárúton három tizenvalahány emeletes pengeblokk és egy toronyház magyar tulajdonosnője alkalmazta az apát. A sofőri teendők mellett az anyával együtt főznie kellett. Nagytű volt a Pestről elszármazott idős asszony, félkegyelmű fiával együtt. Csirkepaprikást és krumplis nudlit készítettek egy alkalommal. Mindkét fogásból nagy tállal. Ízlett mindkettőjüknek. Kocsikázás közben a milliomos nő magyar irodalmi jártasságát fitogtatta. Az apa sem volt rest. A nap végén az asszony száz koronát adott az anyának. Azért csak ennyit, mert indoklása szerint az ételből mindnyájan bőven fogyasztottak, a gépkocsivezetés közbeni irodalmi csevegés pedig mindnyájuknak kellemes élmény volt. Másnap akadozva indult a milliomos nő különleges Ladája, amit a mozgáskorlátozott fiának járó kedvezménnyel vásárolt valamikor.

– A gyújtással lehet a baj – tájékoztatta a tulajdonosnőt az apa.

– Ki kell cserélnem ezt a járgányt – szölt a gazdag utas.

Az egyik útkereszteződés közepén csökönyös számárhoz hasonlóan lecövekelt a járgány. Miközben az apa újraélesztette, az asszony halkán káromkodott.

– Magának adom ezt a tragacsot – fogadkozott.

A tengerpartra hajtottak, ahol hatalmas gránithegyen állt a milliomos nő nyári lakhelye. Az apa kertészkedett. Elterített a csupas szikla néhány négyzetméternyi területén néhány zsák kerti földet, és beültetette az útközben kétezer koronára vásárolt diszbokrokat, rózsatöveket, elszórta a fűmagot.

Aznap a temetőben is megfordultak. Virágot vittek az asszony rokonainak sírjára. Várakozás közben az apa megtisztította a kocsik akkumulátorának elektródjait és a motor gyertyáit. A bal hátsó ajtó zárja is kisjavításra szorult. Hazafelé a kocsik hibátlanul működött, a hátsó ajtó sem okozott gondot.

– Nem adom a kocsit – mondta váláskor szigorúan a milliomos asszony. – Nincs ennek semmi baja, ezt maga is jól láthatja...

Szabadidejükben vegyész-mérnök ismerősük furikáztatta őket. Úgy ismerte Stockholmot, mint a tenyerét. Buszsofőrként is elégedetten „tengette” életét. Másik ugyancsak vegyész-mérnök ismerősük az egyik egyetem alkalmazottjaként a telefonszolgálati magas szakmai beosztásig jutott. Téglavörös Volkswagen Passaton és sok lóerős

Saab-on kocsikáztak. Mindkettő Lacus tulajdona volt. Látogatásuk végén meglepte az apát.

– Neked adom a Passatot. Amikor hármasba kapcsolok, valami zörgést hallok. Figyeld!

Az apa csupa fül volt. Valóban rezgett valami a kocsi alján, amikor a gépkocsi sebessége elérte a 71-et.

– A fékkábel rezeghet, onnan a zaj – szoltl tétován az apa.

– Vidd, legyen a tiéd! Meg kell szabadulnom tőle... - győzködött Lacus.

– Mennyi? – kérdezte az apa.

– Semennyi! – mondta Lacus.

– Nem fogadhatom el!

– De! – erősítette Lacus.

Ebben maradtak. Beugrottak a városnegyedi hivatalba. Egy tisztviselőnl székkal kínálta őket és félóra alatt minden papír a kezükben volt a kocsi átirásától a kiviteli engedéllyel együtt.

Az apa ámulva fogadkozott.

– Amikor Kolozsváron vakációzol, használhatod a kocsid.

– A tied! – mosolygott Lacus. - Köszönöm – mondta az apa meghatódba. Tizenhét éves kocsi volt a Volkswagen Passat, de Lacus motort cserélt benne. Az apa a Stockholmtól Sölvesborgig tartó hatszázötven kilométeres utat hat órán át száguldva tette meg. Ez több mint száz kilométeres óránkénti átlag. Az autópályán egyszer a 150 felé közeledett a sebességmérő mutatója.

– Az órát is ki kell majd cserélnem – panaszkodott az anyának. A kifogástalan úton nem érezte a sebességet. A Trabanthoz viszonyítva, azt hitte lépésben haladnak. Ki akart szállni a kocsiból.

Sölvesborgban a Volvo szervizben a főnök megengedte, hogy ott dolgozó kolozsvári ismerősük átnézze az ajándékba kapott kocsit. Valóban a fékkábelvel volt baj: lötyögött és időnként berezgett. Az ismerős olajat cserélt, feltöltötte az ablaktörlő folyadék tartályát. Egy csavarhúzóval megdöfkölte a karosszéria alját. Itt-ott puha rozsdába fűródott a csavarhúzó hegye.

– Ezt otthon kijavítja bármelyik kisiparos – vigasztalta az apát.

Szép, hosszú utazás várt a szülőkre. Egész úton Pavarotti-kazettát hallgattak. Vele szálltak, repültek boldogan hazafelé.

Naplótöredék

Meddig tart a csúnya álom? Olykor csak néhány pillanatig. Akkor felébred az ember, és rácsodálkozik a körülötte lévő világra. És megpróbálja elfelejteni mindazt, amely csúnyságával megriasztotta, és életbe vetett hitét csorbította. Vannak visszatérő, borzalmas álmaink. Ismerek egy embert, aki évek óta mohás, mély kútból menekül a hön óhajtott napvilágra. Minden hasonlat sántít. Miként is hasonlíthatnám a magam kútját a szülőföldemhez? Pedig, kérem, higgyék el, közel járok az igazsághoz, amikor azt mondom: mély kútból jövök, és alig hiszem, hogy kimásztam belőle. És most itt állok, romániai magyar nyugdíjasként, a forradalom előtti és utáni fél éves ismételt könyörgés után, számomra is megnyíltak Svédország kapui, eljöhettek, végre láthatom a lányomat, aki ezt a gyönyörűen érdekes földet választotta hazájának. És most azt kérlek tőlem, milyennek látom ezt az országot? Udvariatlanság lenne, hogy csupa jót mondjak róla, és csakis a szépet lássam itt.

Minden ember visel egyféle szemüveget: az idegen tájat a szülőföldjéhez hasonlítva értékeli. Ezt teszem magam is.

Svédország emberközpontú ország. A háború utáni euforikus esztendőben valami ilyesfélére gondoltak nálunk azok, akik a szocializmusról és a kommunizmusról ábrándoztak. Itt rend van, önkéntesen vállalt fegyelem, tisztaság, és tisztelet a másik ember iránt, a természet és a jól elvégzett munka tisztelete. Mi, erdélyiek szeretjük magunkat az európai országok közé sorolni. Valamikori háromnyelvű országrészünkben jó volt a németes pontosság, a magyaros becsület és a romános lelkesedés. Az elmúlt fél évszázadban erényeink szétfoszlottak a hatalom diktálta falurombolásban, a mesterséges városba özönöltetésben, és a más országrészekből való állandó betelepítések miatt. Ezek áldozatául esett a rend, a fegyelem, a tisztaság, a szavatartótság és még sok más minden, melyek nélkül nincs európaiság. Kultúránk elsatnyult, megmaradt műveltségünk legfennebb szakmai barbárságunkat bizonyítja. Visszalépünk egy olyan primitív korbá, ahol az emberek legfontosabb teendőjüknek a mindennapi élelem beszerzését tartják. Mindaz, amit itt, ma Svédországban megszokottnak tartanak, ez nekünk még nagyon sokáig csak vágyálmunk lesz. Éppen az elmúlt évben volt háromszázharminc éve annak, hogy az erdélyiek számára oly tragikus körülmények között, rövid ideig kapcsolatba kerülünk Svédországgal. Az erdélyiek lengyelországi kalandja előtti időszakban, azt hiszem, sok mindenben jobban álltunk, mint a svédek, de máig tartó balsorsunkban sokszor cseréltünk volna velük, és egyre inkább kialakult bennünk, hogy álmaink földje Európa, és példaképünk benne ez az évszázadok óta békés északi ország. Visszatekintve a történelemre, nagyon sokan egyszerűen nem értik, hogy az elmúlt négy évszázadban mi történt velünk. Én azt mondom, hogy önhibákon kívül jutottunk mostani mostoha helyzetünkbe. Az egykori önálló Erdélyt századunkban is többször feldarabolták, részeket belőle ide-oda csatoltak. Most, amikor valahol fölmutatom az útlevelemet, azt mondják rólam, hogy román vagyok. Ilyenkor elfog a keserűség, hiszen nemzetiségem háttérbe szorításával kevesebbnek érzem magam, minden porcikám tiltakozik az ellen, hogy magamra vegyem román hazámfiainak a szokását, a viselkedését, az erkölcsét. A svédek ne haragudjanak, de mi, romániai magyarok nem tudjuk elfogadni neheztelés nélkül azt, hogy egy kalap alá soroljanak a románokkal. Ezzel nem azt akarom hangsúlyozni, hogy különbek lennénk a románoknál. A nacionalista gőg rég nem illik Európába. Különbben is, ma már az emberi értékek meghatározásában nem a nemzetiség a fontos, a svédek sem ilyenek vagy olyanok, hanem egyik ilyen, a másik meg más; természete, vérmérséklete és neveltetése szerint. Mi a balkánizmus leheletének közelében élünk, és állítom, hogy a Balkán egyelőre még nem Európa. Nálunk, olykor felelős emberek szájából is elhangzik a meggondolatlan kijelentés, miszerint nincs is szükségünk Európára. Azt hiszem, éppen az ilyen kijelentések azok, amelyek kiváltják belőlünk az elhatárolódás igényét. Ennek ellenére állítom, hogy bárhonnán is jön, és bárhol is jár az ember: keresnie kell azt, ami bennünket összeköt. Svédország tele van ilyen alkalmakkal és lehetőségekkel. A Berlintől Sassnitzig tartó vonatozásunk legnagyobb élménye a vasúti kocsi tisztasága volt. Nálunk ugyanis rendkívül koszosak a vonatok. Az ülőhelyekre, a falakra, és ki tudja, miként, a mennyezetre is lerakodott a szurtos mocsok. Mindez a sorozatos takarítatlanság miatt van. Az elhanyagoltság különben mindenről leri országunkban. Egy ma megnyitott, vadonatúj felszereléssel ellátott bárhelyiség, nem egészen egy hét leforgása alatt, szurtoossá züllik. Mert nálunk piszkos az utca, mosdatlanok az emberek... Tisztaságigényünk még alig

fejlett: ázsiai, afrikai vagy a legjobb esetben balkáni. Ezért aztán valóságos ünnep volt számunkra ez az utazás. Gyönyörködtünk a rendezett tájban, az út mentén felsorakozó takaros kisvárosokban. Nálunk a kisvárosi jelleghez a nagyvárosoknál nagyobb elhanyagoltság tartozik, azért nehezen értjük Sassnitz és Trelleborg nekünk patikatiszta környezetének világát. Némi tolatás után kocsinkat elnyelte a komphajó gyomra. Itt is ért meglepetés. Nem csak a pazarul berendezett többemeletes hajó nyugodt utazáshoz felkészített légköre vagy a korszerűen felszerelt hajóüzlet keltett bennünk jó benyomást. Különben vásárolni nem akartunk, hiszen régóta valuta nélküli ország fiai vagyunk, ahol kisebb összegért is bezárták az egyszerű polgárt. Ezzel szemben meglepetés volt számunkra az, hogy az utasok elegáns könnyedséggel, sűrű egymásutánban elhagyták a vasúti kocsit, és semmit sem törődtek azzal, hogy a csomagjaik és ruházatuk egy része ott maradt. Nem érezték volna azt a görcsös szorítást, amely a magunkfajta, egyszerű emberekben ilyenkor a bizonytalanság és a rettegés bénító erejével stresszes állapotot okoz? Merthogy nálunk nem elhagyni a poggyászt, hanem félrepillantani is elegendő ahhoz, hogy ellopják. Igen, nálunk lopnak, mint a tűz. Hihetetlen gyorsasággal eltűnik minden, amit felügyelet nélkül hagynak. Nem jött, hogy elhiggyük: itt, a világnak ezen a részén, minden egészen másként van. Nem tágitottunk csomagjaink mellől, illetve felváltva, sietve bejártuk a hajót és igyekeztünk vissza a vasúti kocsiba, nehogy valami kár érjen bennünket. És éppen így ért a legnagyobb baj. Az történt, hogy elvesztettünk életünkéből néhány nyugodt, örömteli órát. És - mondanom sem kell - a hajóút során senkinek sem tűnt el semmije; kár volt ettől tartanunk. Lehet, hogy itt Svédországban még hazánkfiak sem lopnak? Ezt nem hinném! Ugyanis jól ismerem őket. És közmondásukat is, amely szerint: a farkas, ha szőre színét megváltoztatja is, természetét soha! Magyarul ezt úgy mondjuk, hogy kutyából nem lesz szalonna! Biztosan van ennek a mondásnak svéd változata is. A vasutat elhagyva, aszfalton folytattuk utunkat. Kitiűnő utakon jártunk. Azt hiszem, a svéd embernek ez már fel sem tűnik. Az autót azért autót, hogy sima és tiszta legyen minden időben. Nálunk az utak tele vannak meglepetésekkel. Gödrösek, jobb esetben durván foltozottak, egyenetlenek. Minden kocsi megsínyli minősíthetetlen útjainkat. Pedig hát Romániában van aszfalt. Különben ez az ország aránylag gazdag altalajkincsekben, és természeti adottságai miatt sem kellene bánkódnunk. Európa egyik gyönyörű és gazdag országa lehetne, ha rendjén mennének a dolgai! Ami az aszfaltot illeti, szakemberektől tudom, hogy a világ legjobb aszfaltját nálunk állítják elő parafinmentes nyersanyagból, hogy potom áron, mind egy cseppig külföldre szállítsák. Igaz, valutáért adták, amelyre az országnak a jövőben is nagy szüksége lesz. Ilyen zajelnyelő tulajdonságokkal rendelkező román aszfalttal borítják például London utcáit. Kiszámították, hogy egyetlen erdélyi lelőhelyről származó aszfalttal, az elmúlt tizenöt esztendőben, az összes romániai utat (beleértve az erdei utakat is) beboríthatjuk volna. De nálunk még a nemzetközinek mondott utak sem elfogadható minőségűek. Svédország gazdag ország. Ezt lépten-nyomon tapasztaljuk. Jólesik látni, hogy nem csupán egyesek, hanem az egész nép életszínvonala megnyerően emberi. Ilyen körülmények között valóban lehet és érdemes élni! Itt mindenkiből lehet alkotó, tudatosan gondolkodó ember. Valahogyan ilyenformán érhet társadalmi valósággá a sokat emlegetett humanizmus. Az általános jólét nem zavarja az egyes ember belső függetlenségét, a közösség érdekében sem kell senkinek sem feladnia egyéniségét. Mindenkinek joga van a maga külön világához és életéhez. Nálunk, Romániában ennek ellenkezőjét tapasztaljuk, hiszen parancsuralmi

rendszerben élünk, a valóságos demokráciát most sem ismerjük, nem gyakorolhatjuk. Nálunk még nem értik, hogy a nép sokfélesége nem lehet akadálya a közös boldogulásnak. Nálunk még kísért az uniformizálásra való törekvés. Talán csak most kezdődik az emberi értékek valóságos megkülönböztetése és az igazi verseny-szellem, amely előreviheti a társadalmat a fejlődésben. Az uniformizálás nemcsak a fizetésekben mutatkozott meg, hanem a gondolkodásban, a mindennapi gazdasági és társadalmi kérdések megfogalmazásában. És megmutatkozott a kisebbségekkel való bánásmódban is. Sokan ma is követelik az ország lakosságának negyedét kitevő magyar, cigány, német, szerb, török, tatár, szlovák, lipován és más nemzetiségűektől, hogy kizárólag csakis a román nyelvet használják a társadalmi érintkezésben. Ez az állami szinten is megmutatózó igény lehetetlenné teszi a több kultúra kifejlődését, csorbítja a nemzeti kisebbségek emberi jogait. Az elmúlt decemberi változások után a román tévében megkezdtek az orosz, az angol, a francia, az olasz, a spanyol és a német nyelv oktatását. A felsorolt idegen nyelvek mellé nem fért be a magyar nyelv oktatása, pedig ezt a nyelvet kétfélmilliónál is többen beszélik Romániában, és a józanul gondolkodó román emberek szívesen tanulnának magyar barátaik, munkatársaik, rokonaik és vegyes házasságúak esetében, családtagjaik nyelvén is. Arról nem is szólván, hogy a magyarul tanulók jó szolgálatot tennének a szomszédos Magyarországgal való gazdasági és kulturális kapcsolatok elmélyítésében, amelyre mindkét fél szempontjából nagy szükség mutatkozik, hiszen a két állam és a két nép közötti baráti kapcsolatok siettethetik, ennek ellenkezője gátolhatja felzárkózásukat Európához. De e két nép valóságos közeledéséért mégis alig tesz valamit a román fél. Hangadó politikusainak már évszázada legfőbb célja, az egységes Nagy-Románia kialakítása, amelyhez hiányzik még a szovjetekhez tartozó Besszarábia visszacsatolása és a romániai magyarság teljes asszimilálása. A svéd emberek mostanában gyakran fölkapják a fejük a híradásokban szereplő román események miatt. De nem értik, nem érthetik: mi történt valójában ebben az országban, mert nem ismerik a romániai sajátosságokat. Pedig ezek a svédországi hétköznapi eseményekben is megmutatkoznak, hiszen az ide bevándorlók között sok a romániai... Járkálva a blekingeni nyárban, ahol hangosabb szó ütötte meg a fülünket, ott hazánk fiaival találkozhattunk. Minél később érkezett közülük ide valaki, annál hangosabb. Az évekkel ezelőtt letelepedettek abban is hasonlítani akarnak a svédokhoz, hogy halk szavúak. Már tudják, hogy igazukat nem hange-rejükkel és nem erejük fitogtatásával kell kivívniuk. Nálunk, mint minden primitív országban, az erő és az erőszak van szokásban. A tévében többször is látható volt mostanában, hogy "jöembereink" visszahozták a divatba a század elején, a választások alkalmával sűrűn használt bunkósbotot is. Demokratizmust akarnak a diákok? Botot kapnak! Jogokat akarnak a nemzetiségiek? Nosza, elő a husánggal! A gondolat-sor végén megállapíthatjuk, hogy Svédországhoz képest évszázadokkal elmaradtunk a viselkedés-kultúrában. Pedig a román ember gyakran hivatkozik a családban kapott hétéves neveltetésére. Ki tudja, miért éppen hét évet emlegetnek? De úgy mond, a családi nevelés ezen éveit nélkülül nincs illdelmes ember. A diktatúra évtizedeiben a családot sem kímélte a hatalom, amely az emberek legintimebb dolgaiba is beleszólt. Felbomlottak, széthullottak a nagy családok és az erkölcsöt megtartó régi hagyományos közösségek. Az óriási betonrengetegekbe, szűk börtönlakásokba kényszerített városiak atomizálódása oly nagymértékben elő-rehaladott, hogy évtizedekre lesz szükség a normális állapotok visszaállításához. Igen, azt állítottam és állítom, hogy Erdély egykoron Svédországra hasonlítva, ren-

dezettségre és tisztaságra törekedett. És akkor a pontosságnak és az adott szó betartásának értéke és becsülete volt. Megfigyeltem, hogy a sölvesborgi vasútállomás elöl akkor is percnyi pontossággal indul a busz, ha teljesen üres a kocsi. És ahová meghívtak, oda percnyi pontossággal illett megérkezni. Svéd vendégeink is komolyan vették, ha valamilyen időpontban megállapodtunk. Nálunk a latin harsánykodás és a szláv puhaság és képlékenység hatására, mindezeknek az ellentétét tapasztaljuk. A közlekedésben például ritkán tartják be a menetrendet. A városi közlekedésben nincs is menetrendünk. Az adott szó ritka virág, az ígéretüket rendszerint elfelejtik az emberek, a rend és a fegyelem, üres szavak. A svéd ember, még egy kisvárosban is, rendszerint a reggelije mellé kapja kedvenc lapját. A posta is megbízható. A szolgáltatások erdejét csodáljuk mi, akik a fejletlen országokból jöttünk, és azt látjuk, hogy olajozott szerkezetként működik itt minden. Romániában is volt ilyen vagy ehhez hasonló szerkezet. Legalábbis az erdélyi ország részben, amely jó ideig az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozva igyekezett az európai szokások szerint élni. A diktatúra csak arra volt jó, hogy az akkor működő szerkezetet tönkretégye. Most ez a szerkezet rozsdás darabokra széthullva szertesztét hever a porban, a mocsokban, amely mindent belepett. Újat kell építenünk. Talán inkább importálnunk, hiszen az idő sohasem áll, a haladókhoz másként nem leszünk képesek fölzárkózni. Egyelőre az a helyzet, hogy nálunk a postások hordják ki az újságokat. Délután, de nem ritkán csak másnap vagy harmadnap kapjuk kézhez. Legújában szombatonként és vasárnap nem működik a posta. A svédországi megnyugtató környezethez tartozik, és nem lehet nem észrevenni, a házak között kialakított pázsitot. Miként lesz a füves térségből rendezett gyepes udvar? Egyszerű. Fűvágó gép kell hozzá és ember, aki a gépet üzemelteti. Nálunk is éppen ilyen úde zöld a fű a hegyekben, mint itt Svédországban. Brecht egyik színjátékában kérdezi a szakértő: "...miért szeretjük a szülőföldünket?" A válasz: "Ízesebb ott a kenyér, magasabb a mennybolt, illatosabb a levegő, erősebben zeng a hang, még a járás is könnyebben esik a földön - mert azért. Nem igaz?" És miért szeretik a bevándorlók Svédországot? Pontosan azért, mert azt nyújtja nekik, amit hiába várnak szülőföldjükön. Mert, ha jobban, ha alaposabban megvizsgáljuk, nemcsak a fűnyírógép hiányzik a mi, különben jobbra érdemes, gyönyörű szép országunkból. A svédek nagy nyári ünnepe előtti napokban írom ezeket a sorokat. Ez az egész lakosságot megmozgató ünnepség jó szolgálatot tesz az emberek egymáshoz való közeledésében. Nagy családok, közösségek találkozója az év leghosszabb napja, amikor a szórakozáshoz, az ismerkedéshez minden bizonnyal széles körű véleménycsere is tartozik. Ezt gyakoroljuk immár napok óta mi is: városnézés, látogatás, közös vacsora, és nem utolsósorban az alkalmi munkában végzett eperszedés alkalmával. A tévében is láttuk, hogy ez az ünnep nemcsak a svédké, hanem a bevándorlóké is. Egy stockholmi műkedvelő előadás közvetítéséből tudjuk, hogy a legkülönbözőbb nemzetiségű emberek kultúráját megbecsülik, nyelvüket maguk között szabadon használhatják. A svéd állampolgár, legyen az svédül gyengén beszélő bevándorló, vagy akárki más, azonos jogokat élvez. A bevándorló iratai szerint svéd, adatai között nem szerepel nemzetisége, csak születési helyéből következtethetnek erre. Egy barátom, aki nemrég kapta meg a svéd állampolgárságot, útlevelebe kolozsvári születési helyét Klausenburnak íratta, így csak kevesen tudják meg, hogy Romániából való. Ő el akarja felejtetni, hogy honnan jött, honnan kényszerült idegenbe, de esze ágában sincs svédé válni. Annyira nem, hogy még nem tud svédül. Nem hiszem, hogy ezt helyesen teszi, de mit tehetne, ha - nemzetiségi hovatartozását illetően nem akar cseberből vederbe kerülni. A Romániában

AGÁEGY

élő magyarok saját hazájukban igénylik a nyelvükhöz és kultúrájukhoz való jogot. Itt, az őket befogadó Svédországban, milyen jogn követelhetnék ugyanezt? De az itteni magasabb életszínvonal és demokrácia megadja nekik a lehetőséget arra, hogy megtartsák és műveljék anyanyelvüket. Persze, a társadalmi felemelkedés feltétele itt is az állam nyelvének jó ismerete. De nem csak ennyi. Ne áltassuk magunkat! Minden országban, így Svédországban is vannak olyan erők, amelyek nem szívesen látják az "idegenek" terjeszkedését. Én magam is láttam falra és útjelző táblára írva ezt a három figyelmeztető betűt: BSS. (Megtartani Svédországot a svédeknek!) Nincs ebben semmi kivetnivaló. De ha arra gondolunk, hogy a bevándorló fiatalok közül csak nagyon kevesen kerülhetnek valamilyen főiskolára, hiszen az értelmiségi pályán a svédek nem szívesen látják a befogadottakat, akkor bizony arra következtethetünk, hogy hazáján kívül sehol sem lehet teljes jogú az ember, mert önmegvalósításának lehetőségeit mindenütt megnyirbálják. Ismerek néhány elgondolkoztató példát a svédek jóhiszeműségéről, illetve, ahogyan ezt nálunk mondják, naivságáról. Elképesztő, hogy csupán az eltelt évtizedek során kiket fogadtak be országukba. Ezek közös ismertetőjelekként megállapíthatjuk, hogy valamennyien menekültek valamiért, valahonnan. Ettől még, új életet kezdve, hasznos állampolgárai lehetnek az őket befogadó országnak. De találkoztam már olyanokkal is, akik semmi egyebet nem akarnak, csupán kihasználni az itteni, államilag biztosított, anyagi előnyöket. A bevándorlóknak juttatott segély például a romániai életszínvonalnál jóval magasabbat nyújt nekik, de - mivel az ottani szocializmusban is meghirdetett „Mindenkinek munkája szerint!”-i elv, más elvekhez hasonlóan, sohasem vált valósággá, tehát erkölcsiségükre sem hathatott - egyes hazánkfiaink úgy tetszik, hogy ne dolgozzanak, és ameddig csak lehet, munka nélkül élvezzék az itteni szabad életet. Azt hiszem, amíg világ a világ, mindig is lesz vándorlás. És mindenünnen elsőként azok indulnak a jobb életet biztosító tájak felé, akiket szülőföldjükön üldöznek, vagy akiket kevésbé köt fajtájuk gondjainak tudatos vállalása, és azok, akiket egyszerűen hajt a kalandvágy. Sokan azok közül, akik itt Svédországban letelepedtek, azt hiszem, hamar rájöttek: ez nem a kalandok országa. Itt hosszú távon csakis szorgalmas munkával lehet köztisztéletet kiváltó módon élni. Ismerek egy svéd fiatalembert, aki képzőművészeti tehetségét már több képzőművészeti kiállításon is bizonyította, aki tisztviselői munkája mellett, minden hajnalban, kerékpárján a környéket járja: hat óráig minden újságot eljuttat az előfizetőkhöz, és természetesen egy cseppet sem szégyelli ezt, a különben jól fizetett, munkáját sem. Ugyancsak hajnalban, sölvesborgi lakásunk előtt, megáll egy csodaszép kocsi, és egy nyugdíjas házaspár száll ki belőle: ők is újságot hordanak. Aztán, úgy dél felé, reklámlapok potyognak az előszobánkba. És ilyentájt érkezik a posta is... Most már kezdem érteni, hogy a sokféle és dicséretes svédországi szolgáltatásokat az emberek többletmunkát vállaló kedve teszi lehetővé, az, hogy a jól fizetett munkát megbecsülik a svédek. Több alkalommal is hallottam már, hogy Svédországot az elképzelt kommunizmus országához hasonlítják. Nálunk most időszerű jelszó: Le a kommunizmussal! Akkor indultunk Romániából, amikor Bukarestben a kommunizmust minden formájában ellenzők éhségstrájkja még javában tartott, és Kolozsváron Mátyás király szobrát teleaggatták a hatalom elleni mindenféle tiltakozással. Mondják, hogy a kommunizmus az égvilágon sehol sem vált be. Ha alaposabban vizsgáljuk a kérdést, látnunk kell, hogy megvalósításával komoly bajok vannak. Az, amit Romániában kialakulónak mondtak és dicsérték a propaganda minden eszközeivel, alapjaiban eltért mindenféle szocializmustól és kommunizmustól. Romániában sok éve szocializmust és kommunizmust prédikáltak, és a

középkori elnyomást, rabszolgasághoz hasonló diktatúrát hoztak létre a hatalom megszállottjai. Az elméletben meghirdetett átmeneti diktatúrát véglegessé kívánták tenni, az országot pedig egy célnak, egy embernek alávetni. Ezzel nem azt állítom, hogy a kommunizmus elméletének jövője van. Ez is csak egy az emberiség sokféle, megvalósíthatatlan álmai közül. Egy olyan mennyországot hirdettek nekünk, amely ultraközpontosított vezető szerveivel elnyomja és megalázza az embert. Orwell 1984 című regényében olvashattunk ehhez hasonlót, és ettől a hideg kirázza az embert. A "Le a kommunizmussal!" számomra pontosabban azt jelenti, hogy le az eddigi megvalósításához hasonló próbálkozásokkal. Azért kell így fogalmaznunk, mert az emberiség jövője továbbra sem gondok nélkül való. Mi lesz például az ember ember általi kiszámányolással? És mi lesz a féltlen országokban éhező milliókkal? A svédok valószínűleg további nehéz kérdésekre is gondoltak, amikor messze földön híres nagy adóztatásukat bevezették, és úgy alakították ki jóléti társadalmukat, hogy abban a kisember, a kevésbé tehetséges, az elesett, a valamilyen okból gyengébb képességű egyén is jól érezze magát. A csak néhány hétre ide látogató is észreveszi, hogy nem minden, a svéd társadalmat érintő intézkedés vitán felüli, és a jövő szempontjából egyformán hasznos. A mindenben ultrapontos nyilvántartásra való törekvés, a kényelmesek és a restek segítségével máris létrehozta a „neves” svéd bürokratizmust. A más országbelinek feltűnő nagy szabadság adott helyzetben visszazsorítja a sokféle szűkséges célirányos dinamizmust. A szigorú és olykor érthetetlen adózás a versenynyelzellemet, az alkotómunkát fékezi. (A napokban jutott el hozzánk, hogy törölték az ösztöndíjakkból és az alapítványokból származó bevételekre kivetett adót.) A művész, az író nem élhet valamilyen állandó alkalmazás nélkül, mert alkotásának eredményét csak jókora adólevonással értékesítheti... Kissé furcsának tűnik az, hogy az „egyenjogú” nők immár egyenjogúabban felülkerekednek a család, az adminisztráció irányításában, és hogy talán éppen azért, a férfiak a kellesténél, illetve a nálunk megszokottnál lágyabban viselkednek. Mindezeket meglátni és kérdőjelesen megnevezni, nem jelenti azt, hogy pillanatra is abba kell hagynunk Svédország dicséretét. Svédország nekünk, romániai magyaroknak olyan példakép, amelyet megértetni akarunk a hazai románokkal. A mi megmaradásunkért folytatott küzdelmünket nem jó szemmel nézte, és minden erejével gátolta, üldözte a december végi forradalomban letűnt, a világot felháborító rendszer, de nem sokat tesz érdekünkben a mostani hatalom sem, amelyre éppen ezért nem szavazott az ebben dicséretesen összefogott romániai magyarság. A régóta izmosodó román ultranacionalizmus olykor dühödöt sovinizmusba csap át: ha nem mennek a gazdasági dolgok, rendszerint a magyarságot hibáztatják, mert követeléseivel, úgymond, ismételten nehézséget támaszt az ország vezetésében. Azt állítja a hivatalos politika, hogy a magyarok több és nagyobb jogot akarnak a románoknál, mégpedig az utóbbiak rovására, Ez nem igaz. Mint minden kisebbség, a romániai magyarság is - amely Európa számottevő kisebbsége - csupán megmaradásához, nyelvének és kultúrájának ápolásához kér és követel jogokat. Azt szeretnénk, hogy magyarnak maradhassunk szülőföldünkön, Erdélyben, ahol ezer évnél több ideje őseink megtelepedtek, és ne kelljen kivándorolnunk sem az általunk dicsért Svédországba, sem máshova, ahol új életet kell kezdenünk. Minden kisebbség jövője csakis demokratikus és jóléti államban biztosított, ahol a kulturált többség nem akarja a kisebbséget eltiüntetni, nem akarja a maga képére átalakítani. Nyilvánvaló, hogy a természetes asszimiláció hatására a kisebbséghez tartozók közül többen is feladják anyanyelvüket, de az is valószínű, hogy egyre többen lesznek azok, akik két- vagy többnyelvűekké és két- és többkul-

túrājuakká válnak, amely az emberiség előrehaladása szempontjából mindenképpen hasznos dolog. Az ilyen közösségekből épülő új Európa ma már nem álom, nem ködös, képzeletbeli világ, hanem a svédországi valóságot tekintve, a létrehozható, a felépíthető, az elérhető korszerű jövő. Hiszem, hogy ezt a kék-sárga zászlókkal díszített országot az egykor úttörőknek kijáró tisztelettel fogja emlegetni a hálás emberiség. Mi magyarok, az ide befogadottak és be nem fogadottak, de az otthon küszködők is, hálásan dicsérik Svédországot. A svédek gyakran használt küszöntése a "Hej!" úgy hangzik, mint a biztatás: Serkenj fel! Amikor viszontlátást mondunk svéd módra, a „Hej dó!” fogadkozás erejű: Véletek tartunk, egy az utunk, ez így természetes... És az itteni nyár reménységet szimbolizáló, erős zöldjéből is viszünk magunkkal valamennyit emlékeztetőül.

Az anya

Örömhír jött: lányuk babát vár. Az anya betegségét titkolva boldogan készült az útra. Közben özvegyen maradt édesanyja meghalt, Magyarországra menekült testvérének pénzre volt szüksége, kierőszakolta, hogy sürgősen adják el családi házukat. Egy hazalátogató amerikai magyar készpénzben, dollárban fizetett. Mire az anya az anya Svédországba utazhatott, megszűletett Lundban, ahova közben átköltöztek a fiatalok, az unokájuk. Lányuk egészséges fiúgyermekének elveszített testvére nevét adta. Az apa nemcsak ezért volt büszke volt a lányára. Bátorságát szerette. „Megállta a helyét, ott az idegenben is. Tanult, dolgozik, családja van.”

- Apja lánya - dicsérte az anya és mókásan mosolygott hozzá, mint fiatalkorában.

Lányuk ritka mesterségének köszönhetően rögtön talált munkahelyet az egyetemi kisváros dómja mögötti fogorvosi rendelőben, veje a közeli malmői Képzőművészeti Egyetemen folytatta tanulmányait. Reggel ment, este érkezett, ahogyan ezt a legtöbb svéd tanuló és dolgozó teszi.

A lány nem sok hasznát látta az anyjának. Az anya egyre gyengült, rohamosan fogyott. Kivizsgálásra bekerült a lundi kórházba. Egyetlen kórházi nap egész havi nyugdíjába került volna, ha lánya nem állja a költségeket. Vastag irattartónyi orvosi látleleteiből és laboratóriumi vizsgálatainak eredményeiből nem derült ki betegségének oka. Kíméletből elhallgatták az orvosok. Tolószékben érkezett a ferihegyi repülőtérre., ahol az apa várta. Nem sejtették, hogy már elkezdődött három hónapos haláltusája.

Itt is kolozsvári barátai segítették őket. Laczkóék nagylelkűségének köszönhetően találtak szállást Budapesten. A Laczkó házaspárt a mozgásközpontú kolozsvári Zsebszínház virágkorának idejéből ismerték. Laci aprólékosan kidolgozott alakítása a Peter Weiss: Mockinpott úr kínjai és meggyógyíttatása című darab főszerepében, amit Kövesdi István rendezett, már a közönség előtt tartott próbákon szenzációt kellett. A darab műsorra kerülését meggátolta az akkoriban a Megyei Művelődési Bizottságnál „a maga pecsenyét sütőgető”, felügyelői rangban tetszelgő magyar író, de ezzel a titokban bemutatott előadás visszhangja páratlan sikert hozott. A Zsebszínház tagjai csalódottságukban szétrebbentek a világba. Laczkóék két esztendei viszontagságos különélés után találtak az egyik Őrs vezér téri panelházra, ahol a hivatali lakással járó házmeisteri megbízatást vállalták. Náluk szívesen látott volt minden erdélyi menekült.

Az anya egy Marosvásárhelyről menekült kiváló sebészorvosnak köszönhetően

lehetőséget kapott protekciós MR készülékes vizsgálatra. Laczkóék kiterjedt baráti körében akadt egy olyan kisbuszos szállító, aki hajnali három órakor elvitte őket a János Kórház melletti intézetbe.

Hajnali négy óra körül a vizsgálatot végző orvos fáradtan ereszkedett le az előcsarnokba vezető széles lépcsőn. Arcára volt írva a kedvezőtlen eredmény. Tömören fogalmazott.

– Menthetetlen... Két csigolyája is beroppant már... Sajnálom – mondta. Az apa köszönete hiábavalóan keringett körülöttük. Reájuk telepedett a megfellebbezhetetlen halál. A csillogó előcsarnok fényében tehetetlenségük keserősége gyászszalagokkal vibrált szemük előtt, magukba fordult lelkükben vinnyogó fájdalom és világpusztító vágy bömbölt lefojtva. Az apa feszült volt, pusztítani való ellenséget keresett, de nem talált.

Másnap a János Kórházban a készségesen segítő, Marosvásárhelyről áttelepült orvosra várt kedvetlenül a műtő előterében. A kicsapódó lengőajtón át guruló hordágyon hasra fektetett mozdulatlan embert vágóhídon beidegzett gesztusokkal lökött ki a műtőből két műtős fiatalember. A műtött páciens hullá sárga színe hányingerkeltő volt. Gerince hosszában varrás éktelenkedett. Arra gondolt, hogy az emberi test büntetlenül szétszedhető és összevarrható. És mindig lesznek olyanok, akik kibírják. Konokul reménykedett, hogy talán felesége is kibírja.

Orvosuknak bizonyítani kellett. A provinciából fővárosba került orvosok sorsa ez. Reggeltől a műtőben, délután a rendelőben. Az apa csodálta, hogy az orvos a kórházban megszokott hajszában is elemében volt. A betegszobákban minden ágy foglalt. Az orvos ágyat állíttatott az egyik nyolcágyas kórterembe, fiatalabb kollegája néhány dollárért fájdalomcsillapító-adagoló szerkezetet ültetett az anya zúzott csigolyáinak tájkéára. Csodálatra méltó volt, ahogyan ezek után elmerészkedett a végéig. A néhány méteres visszaúton összeesett. Az apa egy nővér segítségével ágyba vitte.

– Nem műthető...- sajnálkozott másnap az orvos és segítségével a Déli-pályaudvarhoz közeli onkológiára kaptak beutalót. Napokig mindenféle vizsgálatok következtek. A diagnózis szerint az anya betegsége mellrákkal indult, ennek szövődménye átevődött a gerincére. Rögtön megkezdték a gyógyszeres kezelést. Az apa néhányszor sugárterápiára is elkísérte. Ők sem biztatták.

A kórházat vezető nagytekintélyű professzor titkárnője Erdélyből áttelepült asszony, Laczkóék ismerőse volt. Nincs olyan halálos beteg, aki könnyedén belenyugszik a megváltoztathatatlanba. Szerették volna hallani a professzor véleményét is. De a professzort baleset érte, lábsérülésével bajlódott, nem rendelt. A veje volt az osztály főorvosa. Szívtelen, rideg ember. Minden nagyviziten azzal rombolta az anya föl-fölhorgadó reményét, hogy szemébe mondta, nincs mit keresnie a kórházban. Az apa nem találta szobájában a főorvost. Dollárszázásokat szorongatott. Várt egy ideig. Aztán a főorvos asztalára tette a pénzes borítékot. Kilépett a folyósora. Orvosai körében jött a főorvos, látta, hogy irodájában járt. Intett neki. A főorvos bólintott, s ezzel megnyugtatta az apát, hogy felesége maradhat még néhány napot a kórházban. De másnap a nagyvizit után újra nyugtatnia kellett feleségét, hogy a főorvos elnéző lesz, tovább maradhatnak.

Laczkóéknál lakott. Minden reggel hétkor indult a piros jelzésű földalattival. Szabad belépése volt a kórházba, mint minden súlyosan rákos beteg hozzátartozójának. Este tíz óra körül távozott, amikor felesége a fájdalomcsillapítók és az altatók hatására megpihent. Állva utazott a metrón, görcsösen fogódzkodva, mert ülve nehezebben viselte el, hogy időnként nagyokat nyilallik hátgerincébe.

Néhány nap múlva, mégis el kellett hagyniuk a kórházat. Egy újságíró ismerőse közbenjárására kaptak beutalót a Szent Rókus Kórházba. A kétágyas szobában nem volt más beteg, ott tölthette az éjszakát. Kellott, mert éjszakánként betegek kószáltak a folyóson. Hozzájuk is „betévedt” időnként egy-egy tolvajtermészetű kíváncsi alak. Nyitott szemmel feküdt az ágyon. Amikor suttogva felelőségre vonta a betolakodót, az riadtan menekült.

Az orvosok nem zavarták őket. Látogatóik is akadtak szép számmal. A Kakassylányok anyja évek óta betegnyugdíjazott férjét gondozta, ő látta el az apát jó tanácsokkal, miként könnyítheti meg fekvőbetege türelmet próbáló napjait. A közeli vendéglőben az apa időnként nagy adag pörköltöt evett galuskával, felét még forrón feleségének vitte, akinek jól esett belőle néhány falat. Valaki ajánlotta a Dd-vizet. A Bajcsy Zsilinszky útról hordta minden második nap. Ismerősei csodatevőt ajánlottak és egy alkalommal el is jött egy természetes, Jézus-képű fiatalember. Göndörített őszes haja volt és zöld szeme. Kikötötte, hogy magára maradjon a beteggel. Néhány perc múlva kifordult a kórteremből, és sajnálkozott, hogy nem tudott hatni a betegre, mert ahhoz az kell, hogy higgyenek benne. Hogy megszabaduljon tőle, az apa a zsebébe nyúlt. Nem nézte húsz- vagy ötvendolláros az „életenergiát hordozó” fiatalembernek. Büszke volt a feleségére, hogy nem dőlt be a kuruzslóknak.

Az apa telefonált a lányának és elmondta, hogy az orvosok szerint nincs remény anyja gyógyulására. Egy forró júliusi napon érkezett három hónapos fiával együtt a lánya Svédországból. A gyereket az anyja mellé fektette a szabad ágyra. Eljátszadoztak egy darabig a kisfiúval, aki illedelmesen viselkedett. Mosolygott és vidáman integetett apró kezeivel. De az anya hamar kifáradt, nehezebbre volt együttörülni az unokájával.

Az apa eljárta, hogy újra beutalót kaptak az onkológiai intézetbe. A professzor mankóra támaszkodva ült a rendelőjében. Az apa svéd veje grafikáiból vitt neki egy mutatóst, amelyen a szürke ködből kirajzolódó nádszálak szomorúságot árasztottak. A professzor erdélyi titkárnöje közvetített. A kórház parkjára nyílt a tekintélyes orvos rendelője. Egy házaspárt fogadott, azokkal tárgyalt hosszan. Az apa a bejárat előtt ingázott. Félt, hogy lejár a professzor rendelésre szánt ideje. A titkárnőtől hallotta, hogy valahol már várják, egy konferencián kell előadást tartania.

– Maga fél! – ijesztett az apára a professzor, amikor végre beléphetett hozzá. Az apának rosszul esett a professzor megjegyzése, mert a fia halála óta büszkén állította, nincs mitől félnie. Összehúzta magát.

– Egy fiatal svéd grafikus munkáját hoztam...

– Megértem magát! A titkárnőmtől tudom, hogy mit mért magára a sors... Nyugodjon bele a változhatatlanba. A felesége menthetetlen.

– Szenvedését kellene megkönnyíteni... És az is megnyugtatóna, ha a professzor úr megjelenne az ágya mellett.

– Bokám törött, látja, mankóval és nehezen járok. Nem kívánhatja...

– Reménykedem. Nagyon nehéz helyzetbe kerültünk, az osztályvezető orvos naponta figyelmezteti a feleségem, hogy nincs miért itt foglalnia az ágyat. De beropant gerince miatt legfennebb a határig bírni ki az utat...Nálunk rosszak az utak, felszeretlenek a mentőkocsik...

– Nézze, meglátom, mit tehetek...

Kifelé ment a titkár nő figyelmeztette, hogy az osztályvezető főorvosról jót vagy semmit, mert a főorvos a professzor veje.

Felrohant az emeletre, hogy megvigye a jó hírt a feleségének. Az asszony sápadtan

feküdt az ágyon. A halálról eddig sem beszéltek.

– Megint itt járt a főorvos. Beszélj újra vele. Maradni szeretnék. Itt minden olyan tiszta...

– Aranyvirág! Jó nézni magát. Maga olyan gyönyörű – szólta a szomszéd ágyról néhány napos ellenőrzésre érkezett öregasszony. Az apa nézte és csakugyan szépnek találta asszonyát. Később azon csodálkozott, hogy ilyen szép arccal miként eshetett kómába a felesége.

Közelebb lépett az idős asszony ágyához.

– Szüksége van valamire a városból? Szívesen hozom...

Aztán sietve sügta.

– Ha teheti, menjen haza. Menjen minél előbb. Nem lesz jó itt a következő napokban.

Bekopogott a főorvos szobájába. Nem volt benn senki. Az íróasztalon beteglapot látott.

Alácsúsztatva a dollárokat.

Később, amikor a főorvossal találkozott az egyik betegszoba ajtajában, az kelletlenül megígérte, hogy maradhatnak még néhány napot.

A kórterem orvosa vörös hajú, középkorú gömbölyded orvosnő volt. Átnézett betegein. Nem kérdezte, nem vizsgálta, nem bízta az anyát sem. A főorvos embereként a be nem avatkozást tartotta célravezetőnek. Egy alkalmas pillanatban az apa megszólította, és kezébe adta az addig összegyűjtött orvosi jelentéseket és az összes laboratóriumi eredményeket. Nem hagyta nyugodni az a megállapítás, hogy a felesége melléből vett próbalelet nem mutatott rákos daganatot. Nem értette, hogy akkor miként terjedhetett az anya gerincoszlopára a betegség. Az irattartóban néhány százdollárost csúsztatott, és arra kérte az orvosnőt, hogy szabadidejében nézze át az összes jelentést, hátha felfedez valami sajátozt a felesége betegségéről.

– Ugye, minden eset más, nincs két egyforma ember – kérlelte az orvosnőt. Az orvosnő elvállalta a kölönmunkát. Másnap hideg tekintettel visszaadta az iratokat.

– Nem találtam semmit! - mondta ridegen és sarkon fordult. Az apa kövé meredve bámulta az irattartót. Az volt az érzése, hogy az első oldalnál, ahova a pénzt tette, egyszer sem lapozott tovább az orvosnő.

Az apa folyosói sétái alkalmával, bepillantott a kórtermekbe. Az egyikben Székelyföldről érkezett fiatalasszony feküdt ágy hóján a padlóra helyezett matracon. Az ajtóból éppen visszaforduló főorvos vérforralóan rideg hangon szólta a betegre.

– Maga még itt!? Mit akar? Mondtam, hogy menjen haza! Meg fog halni! Tűnjön el!

Az apa földbegyökerezetten állt a folyosón. Szégyellte, hogy nem volt mersze pofán vágni a melléte elsiető főorvost. Átérezte, mit szenvedhetett a felesége, a retteget reggeli vizitek idején, amikor hasonlóan rideg hangú fenyegetést kapott ettől az elembertelenedett orvostól. (Évtizeddel később a rákkutatók tévében mutatott egyik konferenciáján készített interjú alanyában ismert az orvosra. Professzor apósa helyében az intézet vezetőjeként nyilatkozott hazug empátiával betegeiről.) Az apát azóta is hányinger környéki, amikor erre az emberre gondol.

A halálról, amit ember nem kerülhet el, azt gondolta, hogy fájdalommentesen kellene bekövetkeznie. Ha méltóságunkat megőrizve lépünk a másvilágra, kevesebb fájdalmat okozunk maradékainknak, embertársainknak. A lovakat is felmentjük az értelmetlen haláltusától.

Az apa az embertelen bánásmód megaláztatásait megeléggelve tervezte felesége ha-

zaszállítását. Porladó gerinccsigolyái miatt vízágyban mentőkocsi vihette volna. De csak a határig. Ebbe nem egyezhetett bele. Ismerve a román mentőkocsik felszereltségét, felesége nem bírta volna ki a hazáig tartó utat. Maradniuk kellett. A felesége szüleinek házáért kapott dollárokat erre fordította.

Az anyát 56. születésnapja a rákkórházban érte. Augusztus elején történt. Szerette a sárga virágokat. Az apa sok virágot nem vihett a kórterembe, ezért tömött menyasszonyi csokrot készíttetett számára. Tüdőszínű, kis csipkegalléros hálóinget vásárolt ajándékkul, olyat, amilyent felesége az árucédulára pillantva, sohasem vásárolt volna magának. Ebbe öltöztette. Eljöttek budapesti ismerőseik. Nem színészkedtek, nem búcsúzkodtak utolsó találkozásnak nevezve együttlétünket, de nem is búslakodtunk. Csak a sógor és családja hiányzott. A hónap végén jöttek, kis lábos sápadt színű, svábos csiriz-levest hoztak. Az anya testvére látta az ünnepélyes csokrot és a különleges hálóinkba öltöztetett sápadt arcú nővérét, de nem kérdezett, nem szólt. Fél óra teltével szedelőzködtek.

– Sokan voltak a születésnapomon... - mondta csendesen. Sértődöttség nem volt a hangjában, de fájdalmát megtört tekintete mutatta. Az öccse ugyanazzal a megjárt szott meglepődöttséggel szabadkozott, hogy „valóban” és „tényleg”, és nem is tudja miként feledkezett meg erről a dátumról. Pedig tudta, hogy ez volt a nővére utolsó születésnapja.

A professzor betartotta szavát, belépett az anya kórtermébe, feltett néhány szokásos orvosi kérdést. Az apa nem beszélt a halálról. Azt ígérte, hazakerülve majd csendesen éledgélnek, neki nem jelent gondot a főzés, a sütés, a mosás, a takarítás. Jó volt erről beszélgetniük, persze egyikük sem hitt a csodákban.

A főorvos szerint az anyának már csak napjai voltak. Eltelt aránylag csendesen két hét, a megszokott fájdalomcsillapítók mellett, a kórterem orvosnője valami tablettákat irt elő, amelyek belső vérzését és fokozódó rosszullétet okoztak. Az apa nem győzte hordani az ágytálat. Az orvosi szobában találta az orvosnőt, kérdezte, mit tehetnének. Valami kimutatáson dolgozott az orvosnő, nem volt hajlandó megtenni a kórteremig tartó húsz méteres távolságot. Másnap az anya eszméletét veszítette. Az apa ült a beteg ágya mellett. Az anya időnként felült hirtelen és mintha pohár lett volna a kezében, mohón ivott, aztán visszahanyatlott párnájára. Az apa kapkodott, itatni próbálta. Így ment egész nap. - Jobb lesz magának otthon – mondta az ellenőrzésre érkezett öregasszonynak az apa, hiszen ijesztő volt a felesége haláltusája. Ijesztő lesz végignéznie a feleségem haláltusáját. Végig küzdötték az éjszakát és a következő napot is. Aznap volt az apa születésnapja. Úgy érezte, hogy asszonya minden erejével azért küzd, hogy ne haljon meg élettársa születésnapján. Másnap, az anya csúnyán tátogott, nem kapott levegőt, tátogott. Kínlódott keservesen. Sem orvos, sem nővér nem jött a közelükbe. Estére elszállt az anyából a lélek. Olyan kicsire zsugorodott, mint egy gyermek. Az apa betakarta fehérlepedővel.

Volt még néhány dollárja. Megkereste az éjszakai ügyeletes nővért.

– Ennyi pénzem maradt- mondta és a nővér köpenye zsebébe csúsztatta a pénzt. Legyen olyan jó, gondoskodjon a feleségem földi maradványairól...

– Maga most mit fog csinálni – kérdezte a nővér. Az apa némán állt és csak állt bután. Fogalma sem volt arról, hogy mit kezdjen magával.

– Kérem, hagyja rajta azt az új hálóinget, amit a születésnapjára hoztam...

Visszament a kórterembe. Szemébe dobott minden megmaradt ételmet, orvosságot, ruhát, cipőt.

Eligazította a felesége ágya elé állított kórházi spanyolfalat.

A hajnali földalattin olyan vigyázva szoritotta magához utazótáskáját, mintha az feleségének halálban valószínűtlenül hirtelen összetöpörödött teste volna.

Az apa

Az urnát maga mellé tette az ülésre. Szokásától eltérően nem kapcsolta be a gépkocsi rádióját. A magnót sem, amelyben a Pavarotti összes dalait tartalmazó kazettát őrizte. Gyászos csendben vezetett. A Királyhágón sem állt meg. Magához sem szólt keserves, kínos utazás volt. Úgy érezte, az elmúlás kapujában áll, se kinn, se benn. A világtúr végtelen csendjében téblábolt, a mindegy mágneses középpontjából képtelen volt kiszabadulni.

Otthon a fia érettségije alkalmából kapott ezüst zsebórája mellé a könyvespolcra tette a felesége hamvait tartalmazó urnát.

Álmában az apjával sakkozott. Unaloműző beszélgetésbe bonyolódtak.

– Maga hisz a lélekben? – kérdezte az apjától egy magahitlen szent ember hangján.

– Kétkedem – felelte az apja bátran.

– Hogy tetszik lenni? – érdeklődött, hogy témát válthassanak. Az apja elvesztette a döntő harmadik játszmát is. Feküdt halálos ágyán és a faliórát figyelte. Amikor az ingaóra szépen zengően egész órát ütött, bekapcsolta a rádiót, hallgatta a híreket. Később megengedően felelt.

– Még megvagyok – mondta kurtán.

– Mit tetszik csinálni? – kérdezte, hogy beszédre bírja.

– Fekszem és gondolkodom. Néha csak fekszem...

– Hát min töri a fejét?

– A hátnak hasa is van! – figyelmeztette az apja jóindulatúan. – Hát... Például arról, hogy hol van az Isten? Hol volt, amikor ismételen családunkra sújtott a sors.

– Mintha ezt már réges-régen eldöntötték volna a nálunk okosabbak...

– El, hát. Persze, hogy eldöntötték.

– S akkor? Mire jutott? –

– Arra, hogy van...

– Na, ugye!

– ... Annak, aki hisz benne. Aki pedig nem hisz benne, annak nincs!

– Így!? Ez egyszerre két igazság?

– Az biza. Van ilyen. Merthogy az Isten hitből van.

– Ez is szépen hangzik.

– Ha Ádám sárból, Éva oldalbordából, Jézus szentlélekből lett, akkor a legfőbb Úrnak valami nemesebből kell lennie. Merthogy nem gondolunk hozzá szülőket, s még feleséget sem. Persze, régen nem így volt. – magyarázta tudálékosan az apja. – Mert amikor még rengeteg istent ismert az emberiség, a sokféle isten valamiként egymás testvére lehetett. Az, hogy a mi Istenünk rokonságban van a régiekkel, ez nyilvánvaló. Apja lehetett volna valamennyinek, ki tudja ezt?

– Szóval, ahol nincs hit, ott nincs Isten? Nocsak!

– Pontosan. És, ahol más a hit, ott más az isten. Vagy próféta. Vagy teremtő. Vagy nincs...

– Nahát, ez ilyen egyszerű?

– Ilyen egyszerű.

– Nálunk ezt másként gondolják...

– Az emberiség egyharmada, talán a fele hisz valamilyen teremtőben. Mondom, hogy hitből van!

– És a hit miből van?

– Félelemből. Akár az imádság, a könyörgés...

– Ez valóban nagyon elterjedt szokás.

– Az őskorból való, amikor az isten neve Félelem volt.

– Párbeszédünket vele ma is folytatjuk?

– Mert félnünk kell!

– Istentől?

– Istentől. Az ördögtől. De leginkább embertársainktól. A gyilkosoktól.

– Az ördögöt ki teremtette?

– Ha magától nem lett, s nem is fogantatott szeplőtelenül, akkor a Teremtő műve.

– Az ördögnek is az Úr parancsol.

– Másként nem merjük gondolni.

– Maga merete?

– Merem, hát. Hiszen mindig is református voltam. Mindhalálig.

– Az micsoda?

– Ez az a világ, ahol mindenkinek minden szükséglete szerint adatik.

– Akár a mennyországban.

– Hiszek benne.

– A lehetetlenben?

– Hitből való ez is. Csakhogy nem könyörgöm érte, nem imádkozom hozzá, nem kell megalázkodnom előtte, mint elbizakodott hatalmasaink és pöffeszkedő diktátoraink előtt.

– Akkor magának ugyancsak jó. Nem fél a haláltól.

– Félnem kellene?

– Ezt is magunknak kell eldöntenünk.

– El nem menekülhetünk, így is úgy is véges az életünk.

– A hit ennek ellenkezőjét ajánlja.

– A feltámadást, az újjászületést.

– De nem mindenkinek! A gyilkosok nem támadhatnak fel.

– Emberi és más alakban sem?

– Ez is isteni dolog. Hiszem, ha akarom.

– Boldogok, akik hisznek!

– Idáig magam is eljutottam. Amíg élek folytatom.

– Mit?

– Még, hogy mit? Az életet.

– A gondolkodást kellene...

– A kételkedést, fiam. Mert, aki már mindenben bizonyos, az valamilyen szilárdult ponton áll. Attól fél nincs hova továbblépnie. Körülötte mindenütt ingovány.

– És mennie kell a végső pihenőre...

– Ez történik majd mindnyájunkkal...

Valami nyomós oka lehetett annak, hogy az apja apránként megölte az Istent. Előre eltervelten magába fojtotta. Akaratának megfelelően reformátusként halt meg. Fiatal tiszteletes mondott sírjánál rövid búcsúztatót.

A gyászszertendő végén az apa református szertartással fia mellé helyezte az anya urnáját. Szenvedéseiket részletező gyászbeszédet kóvályogtak a sír felett. Az apa

költőbarátjának jóslata beigazolódott.

„Halál kaszált a gazos kertek alján.”

*„Pedig mint kizöldült vetés
még te szorulnál védelemre
nagy manőver ez – a jövőt
idézik fenyegetve
zabszemlelkű zupás
őrmesterek a békében
te vagy a hadisarc*

.....

*ne hidd hogy az leszel
ami lehetnél
szaros újonc vagy egy rühes
reményű entellektüel
a képedre van írva
egy kis masírozás
s a sarkadból genny robban
**apád anyád mire megéri
belerokkan”***

Szülővárosában egymást követték a sírba családtagjai, barátai, munkatársai, kedves ismerősei. „Házában hazátlanul, családtalanul mihez kezdjek.” Nem gondolt azzal, hogy az esedékes új népszámláláskor ősi neve hiányozni fog a város lakosainak listájáról. Haza ott van, ahol nevedet hibátlanul írják és az egyenlőségben a többség nem lehet egyenlőbb.

Újrafestett ajándék kocsiján hamar túladdott. Árából repülőjegyet vásárolt. A koppenhágai repülőtéren üldögélve, kíváncsian szívta magámba az európai levegőt. Nem kezdett új életet, az élet kezdett vele valami újat. Valami olyat és olyan titokzatossággal, ami a malmói kikötő felé sikló szárnyashajó mögött szétváló tenger mélyén titokként lapult. Úgy döntött, hogy hátralévő esztendeit családja maradékának szenteli.

Az utasoknak kijárt az ingyen hűsítő. Nem nyúlt hozzá, mert faluról hozott büszkesége tiltakozott mindenféle „lekenyerezéstől”. Az ingázók Lundba tartó vonatán otthon érezte magát. A balkáni csömörletes koszos világ után megnyugtatta a mindenütt tapasztalható tisztaság.

Nyugalmas őszi pompájában fogadta a kisváros, amely egyetemi központként már akkor büszkén viselte a „kis – nagyváros” jelzőt. Lánya pontos útbaigazítása szerint, nem volt nehéz rátalálnia az ezerkétszáz éves épült patinás dóm épületére. Mögötte, amolyan, nálunk „békebelinek” mondott kőház fogászati rendelójének egyik ajtaján a lánya nevét olvasta.

– Megjöttem – szóló vonatottan, mert szerette volna addigi küzdelmeinek minden fáradtságát a kígyók megunt bőréhez hasonlatosan egyből levetkezni. Hatvan sanyarú születésnapot élt meg Erdélyben a trianoni sanyarú esztendőkből. Két emberöltőt megalázó embertelenségben, saját szülőföldjén behúzott nyakúsággal, sanyarú

másodrendű polgárként. Anyanyelvét tépték a betolakodók, a sunyi köpenyegfordítók.

November végén történt. Katalin napja napján. Este bálba vitte a lánya. A kisváros magyarjai – kétszáznál többen – terített asztalok mellett ültek. Az öregek külön sorban. Bemutatkozott rendre mindenkinek. Invitálták, de egyelőre nem ült közéjük.

Fáradni látta fél évszázad. Megtöretett mostoha időkben, faramuci sorsban. De nem érezte magát idősnek. Éjfél után a gyarapodó vidámságban a jókedvű társaság táncba vitte, hosszú sorban „vonatozott” maga is a jólétet ígérő jövőbe.

Befejezés helyett

Az unokák

Szülei és a nagypapa örömeire fiú volt az elsőszülött. Első keresztnévét svéd apja adta, a másodikat az „ismert katona” emlékére kapta. Rátermettségét bizonyítva, másféléves korában tökéletesen utánozta nagypapjának csizmahúzó nyögését, amikor téli sétáikon a lundi ligetek hófedte sétányaira indultak. A későn érő gyerekek jellegzetességeit mutatta. Napközben unaloműző céllal nagypapa emeleti lakásuk ablakába emelte és egy álló hétig szájbarágóan ismételte a percnyi pontossággal háztömbjük előtt elrobogó autóbuszra mutatva: „Busz, busz, busz... Mondjad szépen: busz!” Az unoka nagypapjára emelte tágra nyitott szemeit és makacsul kuka maradt. Az orruk előtt elhaladó teherautóra sem mutatott érdeklődést. „Látod, ez egy teherautó!” Másnap rengeteg autóbusz láttak az ablakból. Az unoka az istennek sem volt hajlandó kimondani ezt a három betűből alkotott szót. Később felbukkant az úton egy teherautó. Az unoka gurgulázó örömmel felkiáltott: „Autóbusz!” A nagypapa odalett az örömtől. Unokája első szava magyar volt.

Az anyanyelvén beszél – újságolta örömmel az apa azon a délutáni három óraker már besötétedett téli napon a lányának. Apanyelvét unokája később, óvodás korában sajátította el, úgy, hogy anyanyelvét sem feledte.

Iskoláskora előtt maga gyártotta metaforával örvendezte meg a nagypapját. Az asztalra szórt kenyérmorzsza példájára és a csupa csillag téli égboltra tekintve a kiscsizmája alá taposott zúzmarát nevezte hirtelen ötlettel „csillagmorzsának”. Egyetemiei tanulmányainak kezdetéig minden vasárnap nagypapa erdélyi konyhájának ízeivel együtt gazdagította szókészletét. Tizennyolc éves korában, hajtási igazolványa megszerzése előtt kitűnően vizsgázott a budapesti Balassi Intézetben magyar nyelvből, amelyről nemzetközi használatra érvényes bizonyítványt kapott. Rendszeres vasárnapi „magyarórákon” magyar költők verseiből fordítva, jutott el a kézenfekvő következtetésig: anyanyelve tömörebb apanyelvénél. Ezt próbálja éreztetni svéd átültetéseiben is. Szabó Lőrinc: Szél hozott, szél visz el című versét így fordította: *Gud vet vart jag går, varifrån kom./dimma framför och dimma bakom./ med vinden kom jag, med vinden går./en dum frågar: varför den går?* (Isten tudja, honnan jöttem, /kőd előttem, köd mögöttem, /szél hozott, szél visz el, /bolond kérdi, mért visz el?) Fordításait húgaival együtt minden karácsonykor a csillogó fenyőfa előtt elmondani a szülők örömeire, el nem hanyagolható szokásukká vált.

A nagypapa második és harmadik unokája lánynak született. Mindketten a svéd ne-

veknek megfelelő, azonos írásmódú magyar nevet kaptak. Édesanyjuk anyjának és apai nagyanyjuknak a nevét viselik. Ők is fordításokkal gyarapítják kétnyelvűségüket. Édesanyjuk öröme és a maguk szórakozására műkorcsolyázók. Tanítványaik már kicsi koruktól fogva szép számmal vannak. Munkájukért órabért kapnak. A kisebbik lány szívesen írogat. Néha egy ültében, négy-öt óra hosszan „regényt” ír. Egyikből harmincvalahány oldalt nagyapjának is megmutatott.

– Ez majdnem regény – mondta a nagyapa dicséretképpen.

– Írtam még vagy hármat – mondta szerényen a kislány. Közben egy göteborgi országos műkorcsolya versenyen a dobogó legfelső helyéről integetett. A nagyobbik lány tizennyolc évesen már gépkocsivezetői jogosítványt szerzett. Azt tervezi, hogy érettségi után Budapesten tanul fodrászatot.

Nagyapjuknak az okoz gondot, hogy lehet-e unokáinak két hazájuk? Nem tudhatja hova, merre viszi a sors őket. Annyi bizonyos, hogy az elemitől kötelező angol nyelv tanulásával világpolgárokká válnak. Annyi rossz, annyi fájdalmas megpróbáltatás, annyi keserű gyász után az apa második életében múltját enyhítő leszármazottainak ígéretesen bontakozó a jövője. Még néhány esztendő és befejezi vállalt küldetését. Unokái kikerülnek a családi fészekből, de anyanyelvükkel örökös kötődést kapnak szeretteikhez és mindkét hazájukhoz. Haza csak egy van. A kettős identitással ennek a meghatározásnak is módosulnia kell.

Az apa a jól végzett munka örömeivel visszatérhet ősei földjé(be)re.

Pär Lagerkvist

Mitt liv går bort - Az életem elmegy

Gyarmati Rozi fordítása

Mitt liv går bort,
jag vet ej varthän.
Var dag går det tyst
bort från mig, varthän?

Det är som en vän
som lämnar mig, stum.
Kvar sitter jag ensam
i öde rum.

Och frågar jag honom,
vart går du hän?
Han ler bara stilla
och vandrar, varthän?

I ångest jag ropar:
jag lever just nu!
Han ser på mig sorgsen:
jag är icke du.

Az életem elmegy,
s én nem tudom hová.
Csendben nap-nap után
elmegy tőlem, hová?

Olyan mint egy barát
ki elhagy engem, némán.
Ülök itt egyedül
sivár a szobám.

S megkérdem tőle,
hol jársz, merre mész?
S ő mosolyog csendben
Vándor, merre mész?

Őrjöngve kiáltok:
most élek – vagyok!
S ő szomorúan néz rám:
én nem te vagyok.

KAPUK Ligeti Pál fotósorozata
Kolozsvári kapualj II. Vallásszabadság Háza.